

Advokatrollen i barnefordelingssaker

Av psykolog Knut Rønbeck og
advokat Ragnhild Kverneland Lilleberg

De nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker trådte i kraft 01.04.04. Reglene reiser en rekke utfordringer av både etisk og praktisk karakter for de profesjonelle aktører. Noen sentrale problemstillinger knyttet til advokatrollen drøftes i denne artikkelen, både ut fra et yrkesetisk og et psykologisk perspektiv.

KNUT RØNBECK er født i 1949, cand. psychol. ved Universitetet i Oslo i 1977. Spesialist i klinisk psykologi i 1985. Etter stillinger som psykolog i det offentlige etablerte han i 1990 privatpraksis. I dag er han, ved siden av sin privatpraksis, doktorgradsstipendiat ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo. Han er prosjektleder for «Konflikt og forsoning» ved Indre Follo tingrett.

RAGNHILD KVERNELAND LILLEBERG er født i 1966, cand. jur. i 1992, advokatbevilling i 1996. Hun har arbeidet i seks år som forhandlingssjef og advokat i tidligere Norsk Helse- og sosialforbund og startet egen privatpraksis som advokat ved Sandvika advokatkontor i 1999. Hun ble oppnevnt i Disiplinærutvalget for Oslo krets fra 1. april 2003 og er medlem fortsatt i dag.

1 INNLEDNING

Advokatrollen har gjennom århundrer blitt utviklet i relasjon til et klart definert klientforhold. De nye saksbehandlingsreglene i barneloven (§ 61) kan i noen grad sees som et brudd med denne tradisjonen. Ifølge disse reglene er det ikke lenger slik at hensynet til advokatens klient alene skal være styrende for advokatens handlinger.¹⁾ De nye rammer som barneloven oppstiller for advokatvirksomhet, innebærer at hensynet til barnets beste skal ha forrang fremfor andre hensyn.²⁾ Dette reiser en rekke praktiske og

1) Domstoloven § 224, etikkreglene pkt 1.2 annet avsnitt

yrkesetiske spørsmål som krever ny kunnskap og refleksjon fra advokatens side. Med denne artikkelen ønsker vi å gi et «refleksjonsverktøy» som advokater kan bruke i barnefordelingssakene.

Etter en kort presentasjon av de juridiske rammer for saksbehandling vil vi i denne artikkelen drøfte følgende tre spissformulerte spørsmål:

- «Hva er advokatrollen?» – advokatens etiske utfordringer relatert til den status klienten er gitt i barnefordelingssakene.
- «Domstolsautoritet eller teselskap?» – en presentasjon av erfaringer knyttet til hvilken betydning organiseringen av de saksforberedende møter har for de ulike aktører. Herunder vil vi drøfte de særskilte utfordringer advokaten møter i relasjon til klienten, sakkyndig og dommer.
- «Hvem skal eie barnet?» – en psykologfaglig presentasjon av viktige problemstillinger for dette arbeidet, sett i lys av sentrale utviklingspsykologiske prinsipper.

2 RETTSBILDET

Hovedreglen for saksbehandling etter barneloven § 61 nr. 1 og 7 er at disse sakene skal forsøkes løst i en forhandlingsrettet prosess. Denne prosessen kan både finne sted før saken reises for retten, eller i retten, og den skjer gjennom et samarbeid mellom foreldrene, deres advokater, den sakkyndige og dommeren. Lovteksten sier videre at forhandlingsprosessen kan foregå over tid ved at dommeren kan beramme flere saksforberedende møter, og at partene kan prøve ut forskjellige løsninger mellom disse møtene. I denne prosessen kan **den sakkyndige eller andre bidra med råd og veiledning.** Målsettingen med de saksforberedende møtene er at retten skal bidra til mekling mellom partene, og at alle de profesjonelle aktørene skal delta i en **løsningsfokuset prosess.** Etter barneloven § 48 skal barnets beste være retningsgivende for hvordan prosessen gjennomføres, og ikke bare for resultatet. De nye saksbehandlingsreglene er i tråd med Barnekonvensjonen.³⁾

- 2) NOU 1998: 17 s. 93 annen spalte første avsnitt: «Når utvalget likevel har funnet grunn til å ha med en bestemmelse om advokatens funksjon, skyldes dette det spesielle ved barnefordelingssakene, nemlig at hensynet til barnet skal være overordnet norm.»
- 3) **Barnekonvensjonen ble inkorporert i Menneskerettighetsloven den 1. august 2003, med virkning fra 1. oktober 2003.** Konvensjonens artikkel 3 nr. 1 lyder: «Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.» Se ellers Sandberg, K (2004). Inkorporering av FNs barnekonvensjon i norsk rett. *Kritisk Juss* 2004 nr. 4 s. 316.

I barneloven § 49 heter det: «Advokatar som har saker etter kapitlet her, bør vurdere om det er mogeleg for partane å kome fram til ei avtaleløysing. Advokaten skal opplyse foreldra om høvet til mekling.» I NOU 1998: 17 forutsettes det at denne bestemmelsen vil bidra til å prege advokatrollen i disse sakene, fordi som det heter: «Målet skal i første rekke være forsoning og ikke konflikt» (s. 93 annen spalte). Dette kan sees som et brudd med den innarbeidede advokatrollen. Lovgiver definerer også **den nye advokatrollen** som «spesiell» og fremhever at den **stiller særskilte krav til faglig dyktighet og god yrkesetikk**.⁴⁾ Lovgiver har imidlertid ikke funnet det nødvendig å presisere hva som er faglig dyktighet i disse sakene, heller ikke hvilke yrkesetiske utfordringer advokatene vil møte. I Barne- og familiedepartementets veileder Q-15/2004 uttrykkes følgende: «Det kan oppstå en situasjon der advokaten ser at det er mulig å vinne fram i forhold til klientens ønske, men hvor advokaten samtidig ser at det er en annen minnelig løsning som i større grad vil være det beste for barnet. **Det må da være advokatetisk forsvarlig å forsøke å vinne klienten for den løsning som er til barnets beste**» (s. 34). Her pekes det på en konkret yrkesetisk utfordring. Det ligger imidlertid en rekke andre yrkesetiske utfordringer i utøvelsen av advokatrollen etter de nye saksbehandlingsreglene. Noen sentrale yrkesetiske dilemmaer vil bli behandlet nedenfor.

3 HVA ER ADVOKATROLLEN?

Det bør, slik vi ser det, være en sentral etisk målsetting for alle aktører i en barnefordelingssak å ivareta den svakeste parts interesser, dvs. barnets. Videre at saksbehandlingen, utredningen og beslutningsprosessen blir gjennomført på en minst mulig ubehagelig og smertefull måte for alle de impliserte.

De nye saksbehandlingsreglene søker å sikre dette.⁵⁾ Den kanskje største etiske gevinsten ved reglene er at **muligheten for at foreldre blir krenket, reduseres betraktelig**. Dette skjer fordi målsettingen er å finne frem til felles løsninger, og fordi konkurranseperspektivet derfor nedtones. **Dertil trenger ingen av foreldrene å forholde seg til en skriftlig vurdering hvor ens egne «foreldreegenskaper» holdes opp mot den andres.**

4) NOU 1998: 17 (s. 41 første og annen spalte, s. 93), Ot.prp. nr. 29 (2002–2003) s. 28 og s. 43–44, Innst. O. nr. 96 pkt. 1.2.3 og pkt. 1.4.2.4, Veileder Q-15/2004 s. 30–34.

5) NOU 1998: 17 s. 41 nederst første spalte: «Barna er ikke parter i formell forstand, men hensynet til barna bør ha avgjørende betydning for hvordan advokaten utfører sitt verv. God advokatskikk i disse sakene krever både faglig dyktighet og god yrkesetikk. Det er i disse sakene særlig viktig at advokatene ikke "egger til strid". Mer enn i andre saker er det viktig at advokaten korrigerer sin part og ikke lar en parts ønsker alene være avgjørende for hvordan advokaten går fram.»

Siden slik krenkelse gjennomgående tømmer relasjoner for empati, er denne gevinsten av særlig betydning.⁶⁾ Prosessen tilrettelegges på en måte som er egnet til å ivareta partenes verdighet. Når målet er å redusere og å blegge stridstemaer, reduseres også risikoen for skade og smerte. De nye prosessreglene sikter mot å ivareta hensynet til barnets beste i dets relasjon til sentrale omsorgsgivere. Det ovenstående oppsummerer hva vi vil betegne som barnelovens fagetikk på tvers av de ulike aktørers yrkesetikk. I forhold til sakkyndige psykologer og deres yrkesetikk uttrykt i *Etiske prinsipper for nordiske psykologer*⁷⁾ er disse etikkkravene som barneloven indirekte oppstiller, uproblematisk. Slik synes det imidlertid ikke å være i forhold til de advokatetiske regler, fordi det kan argumenteres for at de nye lovreglene gir klientbegrepet en noe annen status.

Etisk refleksjon innebærer at en bevisst reflekterer over de moralske konsekvenser ens handling kan avstedkomme.⁸⁾ Det betyr at fagetikk reflekterer valg av faglig praksis i forhold til moralske verdier.⁹⁾ Advokatetikk er nedfelt i lov, forskrift og rundskriv. Reglene er detaljerte og tilpasset ulike former for advokatvirksomhet. Felles for alle reglene er at det krever refleksjon fra advokatens side for å foreta etisk riktige valg.¹⁰⁾

For advokater er klienten den eller de som advokaten har inngått en avtale om retts hjelp med, og de advokatetiske regler regulerer nokså detaljert denne relasjonen. Det oppstilles derfor en rekke skranker for hva en advokat kan gjøre i relasjon til sin klient.

Noe forenklet kan en gruppere advokatetikk i tre grunnleggende idealer som bør gjelde for alle advokater.¹¹⁾ Alle disse reiser etiske problemstillinger i relasjon til den nye advokatrollen i barnefordelingssaker. Vi skal nedenfor drøfte hvorfor.

Det første advokatideal gir advokaten både en taushetsplikt og en diskresjonsplikt. Diskresjonsplikten går lenger enn taushetsplikten. Advokaten må bevare taushet både i ord og handlinger og under behandlingen av skriftlig materiale.¹²⁾ En samarbeidende og løsningsorientert prosess vil lett kunne komme i konflikt med dette idealet, da det i denne prosessen er viktig at alle muligheter kan drøftes så åpent som mulig. Reglene om taushetsplikt og diskresjonsplikt vil imidlertid kunne begrense og vanskeliggjøre

6) Rønbeck, K. (2004). Fra konflikt til forsoning – Barnefordeling i et rettsbasert forsøksprosjekt. Tidsskrift for Norsk Psykologforening nr. 41 s. 275–281.

7) Fagetiske prinsipper for nordiske psykologer. Norsk Psykologforening, 1998.

8) Backe-Hansen, E. & Øvreeide, H. (1999). Sakkyndig arbeid: fag og beslutninger om barn. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

9) Tranøy, K. E. (1991). Medisinsk etikk i vår egen tid. Bergen: Sigma.

10) Domstoloven § 224, kgl. res. 20.12.96 (Advokatforskriften) kap. 12 – Etikkreglene, rundskriv G-3 197 og 94/694 A – JK KS.

11) Wilhelmsen, J.F./Woxholt, G (2003). Juristetikk. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag s. 37–38.

12) Etikkreglene pkt. 2.3.1 og 2.3.2.

denne forhandlingsprosessen. Reglene kan i utgangspunktet ikke tilsidesettes selv under henvisning til barnets beste.

Et eksempel kan være fremleggelse av den annen parts forlikstilbud, som krever samtykke fra denne. Etikkreglenes bestemmelse på dette punkt¹³⁾ håndheves strengt av Advokatforeningens disiplinærutvalg. Det kan oppstå en situasjon hvor den annen side ikke gir samtykke til slik fremleggelse. Dommer og sakkyndig fratras da innsyn i de prosesser som allerede kan ha vært i gang mellom partene. En måte for å redusere den spenning som her kan oppstå mellom advokatens yrkesetikk på den ene side og saksbehandlingsreglenes intensjon om en åpen og løsningsfokusert prosess på den annen side, vil være at advokatens handlingsrom tydeliggjøres og avtalesfestes mellom advokat og klient i forkant av forhandlingene. Videre blir det i disse saker viktig at advokatene avklarer seg imellom hvilken informasjon som kan bringes videre i prosessen. Dette vil også kunne ha som sideeffekt at det er etablert et samarbeidsklima allerede før partene møter i retten. I disse avklaringer er det viktig å tydelig beskrive prosessen, formålet med denne og fremgangsmåten. Så langt klienten tillater det, bør advokaten ha færrest mulig begrensninger i sin profesjonelle deltakelse i forhandlingene.

Eventuelle drøftelser mellom advokaten, dommer og sakkyndig uten at klienten er til stede, reiser likeledes etiske problemer fordi samtalen både kan innebære et brudd på taushetsplikten og diskresjonsplikten. Advokaten må ha et reflektert forhold til de mulige motstridende hensyn som det å medvirke til en løsningsfokusert prosess på den ene siden og faren for å forråde sin klient på den annen side, innebærer.¹⁴⁾

Det andre advokatideal, kravet til kunnskap og dyktighet, reiser også etiske spørsmål.

Den yrkesetiske utfordring som nå oppstår i barnefordelingssakene, er å balansere hensynet til både å skulle kunne realitetsorientere klienten og likevel bevare posisjonen som klientens prosessfullmektig for det tilfellet at en forhandlingsbasert prosess havarerer. Dette reiser et kunnskapskrav som går ut over det rent juridiske fagfeltet. Advokaten må ha kunnskaper om barn og de relasjoner som er viktige for barnet, generell forhandlingskompetanse, etisk refleksjon om grenselandet mellom klientens interesse og barnets interesse, kunnskap om de øvrige profesjonelle aktørers roller og kunnskap om selve prosessen.¹⁵⁾

I NOU 2002: 18 reises spørsmålet om det ikke er nødvendig å se på ulike spesialistutdanninger for advokater. Advokatforeningen har stilt seg positiv til dette. Noen spesialistutdanning er imidlertid ikke etablert på noen juridiske områder. I forhold til

13) Etikkreglenes pkt. 4.5.

14) Etikkreglene 2.3 og 4.1.

15) Etikkreglene pkt 3.1.3 og 3.1.4.

barnefordelingssakene, som krever kunnskaper på nye områder for advokatene, er spørsmålet kanskje særlig aktuelt. Etableres ikke en slik spesialistutdanning, er det viktig at den enkelte advokat skaffer seg den nødvendige kompetanse som disse sakene krever.

*Det tredje advokatideal, lojalitet og uavhengighet i forhold klienten,*¹⁶⁾ innebærer to hensyn som i noen sammenhenger kan fremstå som motstridende. Hensynet til lojalitet mot klienten kan også, som nevnt, komme i konflikt med hensynet til barnets beste.

Et spørsmål som har en side mot taushets- og diskresjonsplikten, er om advokaten plikter å opplyse om sider ved saken som kan gå på bekostning av egen klient. Det er ikke et etisk ansvar å «hjelp» motparten, men i praksis kan det bli slik når hensynet til barnets beste skal være styrende. *Videre er klienten etter de nye reglene i tvisteloven § 21-4 pålagt en sannhets- og opplysningsplikt.* Denne plikten gjelder uavhengig av om «beviset er til støtte for parten selv eller den annen part». Dette reiser for advokaten en etisk utfordring i det å påse at klienten oppfyller denne plikten.

Under gitte forutsetninger kan en advokat trekke seg fra sitt oppdrag. Et praktisk tilfelle er der advokaten opplever at klienten ikke følger de råd som gis. Her må det hele tiden foretas en avveining mot at klienten vil kunne bli «hengt ut» som vanskelig overfor de øvrige aktører i saken dersom en trekker seg. Generelt sett bør advokater være varsomme med å trekke seg der dette er begrunnelsen.

Et annet tilfelle er der advokaten har gått svært langt i å anbefale en løsning til klienten som denne til slutt velger å forkaste. I et slikt tilfelle vil det kunne argumenteres med at klienten vil kunne trenge et par «friske» øyne til å se på saken, og vil således ikke i like stor grad fremstå overfor de øvrige aktører som «vanskelig» ved et advokatskifte.¹⁷⁾

Advokaten skal i tillegg til å være lojal, samtidig utvise den nødvendige distanse til sin klient. Kravet til uavhengighet av klienten er svært viktig, da dette forhindrer at advokaten får egeninteresse i sakens utfall. I denne løsningsfokuserede modellen vil advokaten kunne komme i en situasjon hvor et forlik vil kunne være den enkleste løsningen for advokaten. Advokaten kan dessuten ha interesse av et forlik fordi en derved fremstår overfor øvrige aktører som «flink». Ulike former for press kan oppstå i retten, i særdeleshet presset på å få til et forlik. Advokaten kommer i ansvar dersom egne bekvemmelighetshensyn fører til at det inngås forlik (Rt. 1994 s. 1630). På den annen side må en vise varsomhet med å avvise forlikstilbud som fremsettes, hvis dette kan sette klienten i et dårlig lys overfor retten.¹⁸⁾

16) Etikkreglene pkt 1.2 og pkt. 3.2.

17) Etikkreglene pkt 3.1.6.

18) Etikkreglene pkt 1.2 og pkt. 3.2.

Det er videre formelle krav til hvorledes advokaten skal opptre i retten. Man må kunne motstå utidig press fra dommer (og sakkyndig), og man må kunne motstå press fra egen klient. Det kan i noen grad hevdes at endringene i barneloven i praksis innebærer en psykologisering av den juridiske arenaen, og at advokaten derfor kan oppleve å bli spilt ut av sin egen arena av psykologisk argumentasjon. Viktigheten av at advokaten har noe kunnskap om de aktuelle psykologiske temaer slike saker vanligvis reiser, må derfor igjen understrekes.¹⁹⁾

Uavhengighet og distanse til klienten er nødvendig for å kunne løpende realitetsorientere denne gjennom hele prosessen, fra den første klientkonferanse og frem til saken er endelig avsluttet.

Det denne drøftingen er ment å vise, er at de nye saksbehandlingsreglene reiser en rekke etiske problemer relatert til alle de tre overordnede advokatidealer. Slik vi ser det, innebærer dette at de advokatetiske regler bør underkastes en ny og annerledes refleksjon i saker der advokater opptrer etter barneloven § 61 nr 1 og 7.²⁰⁾

4 DOMSTOLSAUTORITET ELLER TESELSKAP?

Verken forarbeidene eller selve lovteksten gir anvisninger på hvordan denne forhandlingsbaserte modellen skal praktiseres ved den enkelte domstol. Selv om forhandlingsbaserte løsninger nå er en hovedregel, er rammebetingelsene for disse forhandlingene ikke gitt. Erfaringene fra saker etter de nye saksbehandlingsreglene er at disse organiseres svært ulikt både fra domstol til domstol og fra dommer til dommer.²¹⁾

Det kan argumenteres for at dette gir en nødvendig fleksibilitet i den enkelte sak, men det kan reises vektige argumenter mot for stor grad av fleksibilitet. De to argumentene som særlig peker seg ut, er at for stor grad av fleksibilitet gjør prosessen uforutsigbar for parter som i utgangspunktet er midt i en stor og vanskelig konflikt. En udefinert prosessform vanskeliggjør dessuten advokatens forarbeid. For det andre er det slik at dersom en skal kunne systematisere erfaringer som gjøres på dette nye feltet, er det nødvendig med noen fellesnevner.

Vi har tidligere argumentert for nødvendigheten av at advokaten sammen med klienten definerer et handlingsrom som er stort nok til at intensjonene i de nye prosess-

19) Etikkreglene pkt 4.1.

20) Veileder Q-15/2004 pkt 4.2.7.

21) Lassen, R. & Larsen, M. Y. (2005). Domstolsbehandling av barnefordelingssaker – Er forlik det samme som forsøning. Et kritisk blikk på praksis etter de nye saksbehandlingsreglene i barnefordelingssaker. Tidsskrift for familierett, arverett og barnevern. (nr. 2). Oslo: Gyldendal Akademisk.

reglene kan virke. Hvis advokaten må møte i retten uten at prosessformen er tydeliggjort i forkant, vil det være svært vanskelig å klargjøre dette handlingsrommet sammen med klienten.

Dersom en skal kunne ha et reflektert og bevisst forhold til sin rolleutøvelse i disse saker, er det, slik vi ser det, nødvendig at disse sakene har noe forutberegnelig over seg. Dette «noe» bør være formen. Ut fra erfaring har følgende rammer vist seg å disiplinere partenens urimelighet på en god måte:²²⁾

For det første mener vi det er viktig at rettens autoritet tydeliggjøres ved at de rettslige rammebetingelser opprettholdes. Enten en velger å anvende rettssalen eller et forhandlingsrom til de saksforberedende møtene, bør det sørges for at rettsmøtet settes i en formell atmosfære. Dette innebærer at dommeren setter rett, habilitetsspørsmål avklares, og advokatene holder et kort innledningsforedrag. Det bør være en forutsetning at dommer, advokat og sakkyndige kjenner sakens dokumenter, og at advokatenes innledningsforedrag derfor kan begrenses til å gi et kort riss av sakens hovedtemaer og aktuelle status for barnet. Før forhandlinger kan finne sted, må partene også gis anledning til å fremstille sentrale argumenter for sitt syn.

Erfaringer fra forsøksprosjektet «Konflikt og forsoning» er at det er kombinasjonen av den rettslige alvorstygden, hjelp fra de profesjonelle aktørene og muligheten for å prøve ut ulike løsninger mellom rettsmøtene, som gjør at løsninger fremforhandles i langt de fleste sakene. Det er videre en erfaring at det er av vesentlig betydning at fokuset i forhandlingene er på barnet og foreldreskapet. Dette betyr ikke at konflikttemaer skal forsøkes feid under teppet, men anklager og beskyldninger bør få relativt liten plass i forhold til diskusjoner om fremtidige løsninger.

Det er for det andre av sentral betydning at barnet det skal fattes avgjørelse om, blir beskrevet og tydeliggjort gjennom relevant spørsmålsstilling. Etter dette kan det gjennomføres møter som, når det er hensiktsmessig, kan foregå uten partenes tilstedeværelse. Dette bl.a. for å klargjøre tvistetemaene i en situasjon som ikke i uhensiktsmessig grad preges av foreldrenes sterke emosjoner. Det er en forutsetning at slike møter skjer med foreldrenes samtykke, og etter at advokatene har klargjort sitt handlingsrom med sin klient. For den videre prosess er det likeledes en forutsetning at advokatene har basiskunnskap i å forhandle.

Slike rammer praktiseres allerede ved flere domstoler. Her er rammene definert og begrunnet ut fra erfaring og kommuniseres til advokatene skriftlig i forkant av det første saksforberedende møtet. Der rammene for rettens arbeid ikke er klarlagt på for-

22) Rønbeck, K. (2005). Foreldre i konflikt. Forhandlingsbasert sakkyndighetsarbeid etter barneloven. Tidsskrift for Norsk Psykologforening (under utgivelse).

hånd, bør advokaten i god tid før det første saksforberedende møtet søke å klargjøre hvordan administrator tenker å gjennomføre prosessen. Dette er nødvendig for at klienten kan forberedes på hva som skal skje i rettsmøtet, i forkant av dette. Videre er det nødvendig at advokaten har klarlagt hvilke rammer han eller hun skal arbeide innenfor. Først da vil det være mulig å ha en god refleksjon rundt sin kommende rolleutøvelse i forkant av møtet i retten.

5 HVEM SKAL EIE BARNET?²³⁾

I barnefordelingssaker er det viktig at advokater innehar noe kunnskap om de psykologiske spørsmål sakene reiser. **Saker etter barneloven dreier seg i en viss forstand om hvem som skal «eie» barnet.** Det er nærliggende å tenke seg at svaret på spørsmålet om hvem som skal eie barnet, er at barnet skal eie seg selv, og at de voksne omkring det bare skal legge til rette for dette «selveierskapet». Et slikt svar finner imidlertid liten støtte i psykologisk forskning. Den peker nokså entydig på noe ganske annet, nemlig at **skal et barn oppnå et godt eierskap til seg selv, og i psykologisk forstand betyr det å oppleve seg trygg på egne tanker, egne følelser og egne valg, så må barnet først oppleve seg godt eid av andre.** Et barn som er inntil fem-seks år gammelt, vil på spørsmålet «hvem eier deg», nesten bestandig svare at det gjør mamma og pappa. Det kan barnet svare dersom foreldrene nettopp klarer det. Barn som foreldrene strides om, kan på samme spørsmål like gjerne svare «vet ikke». For barnet er nettopp det å ikke vite at man er godt eid av noen som kan ivareta en, det som er så skadelig. Det er eierskapet til barna disse konfliktene etter barneloven så ofte forstyrrer.

Det er altså en dyp psykologisk sannhet at man må bli godt eid av andre for trygt å kunne eie seg selv, og denne erkjennelsen er kanskje det enkeltstående, mest sentrale positive poenget å utlede av psykologisk forskning på dette området.

De løsninger som rettsapparatet må prøve å legge til rette for, må først og fremst skape grobunn for at barnet kan oppleve seg eid av enten både mor og far, eller i hvert fall av én av dem. Det er en vesentlig forskjell på å søke løsninger som først og fremst innebærer at barnet kan oppleve seg selv godt eid, og løsninger som innebærer at foreldre deler «eiendomsretten» til barnet. Det første dreier seg om å sette barnets behov i fokus, det andre om hvilke løsninger foreldre kan oppleve som rettferdige.

23) Rønbeck, K. (1999). Hva kan nyere psykologisk forskning si oss om spørsmålet om hvem barnet skal bo fast hos og om delt bosted. Foredrag for Det tolvte nordiske familierettsseminar.

Forskning forteller oss ingen ting om det er best for barn å vokse opp hos mor eller far. Det er så langt heller ikke påvist at noen bestemt bosteds- eller samværløsninger er klart mer gunstig for barns utvikling enn andre.²⁴⁾ Dessuten, hvem eller hva er det vi snakker om når vi spør etter hvilke løsninger som er best; er det barnets individuelle utvikling, er det barnets trivsel, er det foreldrenes tilfredshet, er det familiesamholdet, eller er det alt sammen? Det byr kort og godt på betydelige metodiske problemer å gjøre seg generelle vurderinger om hvilke bosteds- og samværløsninger som er best for barn fordi det er så vanskelig å isolere de ulike faktorer som virker sammen.

Litt grovt og unyansert sagt vet vi at foreldre kan avtale mange ulike omsorgsarrangementer for sine barn, og at det stort sett går bra for barna hvis foreldrene kan samarbeide og ikke utsetter barna for konflikt og dragninger i ulike retninger. Motsatt vet vi at barn skades av foreldrenes konflikter, og at skadene blir desto større jo mer alvorlige og langvarige konfliktene blir. Avhengig av barnas alder blir skadevirkningene ulike, og selvfølgelig er skadevirkningene avhengige av hvilken «bagasje» barnet har med seg av enten psykisk helse eller psykisk sårbarhet.

Hvilke psykologiske problemstillinger må man ta hensyn til når det gjelder de valg rettsapparatet må treffe i saker etter barneloven? Svaret er at de gode valgene må utledes fra hva vi vet om skadevirkningene av de dårlige, og skadevirkninger på barn av foreldrekonflikter og samlivsbrudd vet vi etter hvert nokså mye om.

Mens man tidligere antok at barns negative reaksjoner ved foreldrenes skilsmisse først og fremst fremkom som et resultat av å miste den daglige kontakten med den ene av foreldrene, vet vi i dag langt mer om de psykiske og sosiale skadevirkningene av konflikten mellom foreldrene, både den som går forut for samlivsbruddet, og den som fortsetter etterpå. Det er et generelt funn i nær sagt alle studier som har samlivsbrudd og effekten på barn som tema, at barn tar sterk skade av å befinne seg på foreldrenes slagmark, dvs. å oppleve vedvarende og sterke konflikter mellom mor og far. Derfor har også forskningen på virkningen av foreldrenes samlivsbrudd de senere år konsentrert seg om faktorer som grad av foreldresamarbeid, kommunikasjonsforhold og konfliktnivå mellom foreldrene.

Utgangspunktet for å forstå hvorfor barn skades av å befinne seg i foreldrenes konfliktfelt, er at all psykologisk utvikling skjer i en relasjon eller i et forhold, og for barn er det forholdet til foreldrene som er selve plattformen eller jordsmonnet for vekst og modning. Billedlig talt er forholdet til mor og far kilden til den psykologiske næring som barnets psykiske vekst avhenger av. Forstyrrelse av denne relasjonen truer derfor en vital utviklingsmessig forutsetning hos barnet.

24) Galtung, T. (1998). Barnet og foreldrenes rettssak. NOU 1998: 17.

Vi snakker i psykologisk terminologi ofte om denne relasjonen som tilknytning. Vi vet at et barn må knytte an til sine omsorgspersoner for å kunne overleve fysisk, men også for å utvikle normale mentale funksjoner. Det er ikke nok for et barn å bli gitt mat og klær, det må også bli gitt varme og nærhet fra noen man har utviklet et særlig forhold til. Det er for de fleste av oss mor og far.

Derfor viser forskning at det kan gå riktig galt når konflikter mellom foreldre ikke finner sin løsning. Og jo sterkere og mer alvorlig konflikten er, desto alvorligere blir konsekvensen for barnet. Det er et tankekors når det viser seg at barns utvikling bedre kan tåle at mor eller far dør, enn det tåler at foreldrene ikke klarer å bilegge sterke og vedvarende konflikter.

6 AVSLUTNING

For de profesjonelle aktører i en barnefordelingssak står konfliktløsning sentralt. På samme måte som for de andre aktørene er det også en sentral oppgave for advokaten å bidra til å bevege egen part fra et ensidig konfliktfokus mot en erkjennelse av at også motparten har synspunkter og behov som må ivaretas. Selv om foreldrene er uenige, er det viktig for deres fremtidige foreldreskap at uenigheten kan bli oppfattet som problemer som de i fellesskap må kunne finne løsninger på. Barn skades av å bli revet mellom foreldre. Selve prosessen som de nye saksbehandlingsreglene legger opp til, er at foreldre skal få hjelp til å stå i en motsetningsfylt relasjon på en konstruktiv måte, hvor de kan gjøre seg nye erfaringer med hverandre. Gjennom en slik prosess er målet å dempe konflikten og åpne opp for erfaringer av å mestre noe sammen. Gjennom felles mestringserfaringer skapes muligheter for å se den andre forelder på en annen og mer forsonlig måte enn tidligere.

En sentral oppgave i denne sammenhengen er å kunne representere klientens rasjonelle side i forhandlingene. For å kunne gjøre det, er det nødvendig at man har et reflektert forhold til sin rolleutøvelse så vel som til sin yrkesetikk. Det er et bidrag til dette denne artikkelen er ment å være.